

регіоні потрапила 41 особа. Як правило, питання про перевід цих учнів із масових шкіл до вечірніх вирішувалося комісіями у справах неповнолітніх при виконкоммах [3, 110].

Отже, після прийняття Закону “Про зв’язок школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР” поряд із вдосконаленням вже існуючих форм навчання для учнів, зайнятих на виробництві, відбувався і пошук нових – ефективніших, які більшою мірою відповідали б вимогам про поєднання освіти з життям.

Це призвело на початку 1960-х рр. до появи нових форм навчання: школи і класи з прискореним терміном навчання, навчальні комбінати, школи механізаторів сільського господарства, трирічні школи майстрів та трирічний екстернат. Нові форми навчання отримали своє визнання серед населення. Їхня кількість стрімко зростала. Якщо школи для сільської і робітничої молоді орієнтувалися переважно на надання освіти молоді, то школи і класи з прискореним терміном навчання мали за мету підвищення рівня знань дорослого населення. Це було доволі позитивним явищем, адже велика кількість досвідчених робітників отримала змогу поліпшити свою кваліфікацію. Чого раніше, через ряд труднощів, просто не могла зробити.

Водночас така форма навчання мала суттєві недоліки. Основним із них у роботі класів із прискореним терміном навчання була низька якість знань учнів, ключовою причиною чого, у свою чергу, було погане відвідування ними занять. Учні таких шкіл мали значну перерву в навчанні, що також створювало певні труднощі в засвоєнні ними нових знань. Характерним було і явище плинності учнівського контингенту.

Загалом через брак потенційних учнів таких навчальних закладів (особи віком від 20 років) цей тип шкіл у другій половині 1960-х рр. поступово почали згортати. Варто проте зазначити, що на певному етапі свого існування вони відіграли цілком позитивне значення, давши змогу значній кількості населення УРСР підвищити свій освітній рівень.

Література

1. Центральний державний архів вищих органів України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 166, оп. 15.
2. Вечерняя средняя школа / Ред. В.Г. Онушкина, Ю.Н. Кулюткина. – Москва: Педагогика, 1990. – 202 с.
3. Присяжнюк К.Ф. Новий етап у розвитку радянської школи на Україні. – К.: Радянська школа. – 1968.
4. Шпортенко А.М. Становление вечерних школ на Украине // Вечерняя средняя школа. – 1968. – № 1.
5. ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 15, спр. 4805.
6. Там само. – Спр. 6869.
7. Радянська школа. – 1966. – № 12.
8. ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 15, спр. 5277.

Аннотація. *Конюх В.В. Образовательные эксперименты в УССР эпохи “оттепели”.* Дан анализ особенностям возникновения, формам деятельности, основным результатам образовательных экспериментов, которые должны были повысить уровень знаний населения в период Н. Хрущова. Несмотря на многие недочеты, они отыграли некое позитивное значение, дав возможность многим гражданам УССР повысить свой образовательный уровень.

Ключевые слова: образование, школа, эксперимент, классы с ускоренным курсом обучения

Summary. *Konjuh V.V. Educational Experiments of the “Thaw” period.* It is analyzed the peculiarities of the beginning, forms of activity, main results of the educational experiments, aimed at raising the population general level of knowledge in the period of M. Khrushchov’s being in power. Despite the numerous shortcomings and omissions, they had some positive meaning, giving the opportunity to a great number of USSR citizens to raise their educational level.

Key words: education, school, experiment, accelerated classes

Надійшла до редколегії 25. 05. 2010 р.

Затверджена до друку 10.06. 2010 р.

О.О. Мазур

УДК 94(477)“1982”: 338.43

ПРИЧИНИ НЕВИКОНАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОГРАМИ 1982 р. В УКРАЇНІ: АГРОТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Стаття присвячена характеристиці системи землекористування в Україні в період інтенсивної індустріалізації сільського господарства (1960–1980 рр.). Доведено, що

нераціональність користування земельними ресурсами стала одним із чинників низької продуктивності землеробства в Україні у 1980-х рр. та невиконання завдань Продовольчої програми 1982 р., а також спричинила сучасні екологічних проблем у сільському господарстві.

Ключові слова: система землекористування, аграрна політика, Продовольча програма, агроландшафт, екосистема, ерозія ґрунтів, меліорація, хімізація сільськогосподарського виробництва

Криза екологічної ситуації в сільському господарстві України була закладена в 1960–1980-і рр. Власне тоді, коли суто технократична аграрна політика, переважно екстенсивна, хоча й забезпечувала значно більші, ніж у сучасній Україні врожаї, однак спричинила падіння родючості найцінніших у світі ґрунтів, знищення унікального ландшафту, забруднення навколишнього середовища, урешті-решт глибоку екологічну кризу. А головне – перетворила хлібороба-господаря у безжального нищівника природи.

Цій проблематиці присвячено чимало публікацій. Отак, Г.Г. Кривчик, І.В. Рибак, М.М. Вівчарик присвятили свої дослідження деформаціям у соціально-культурному будівництві на селі, що відбулися в умовах панування комуністичної номенклатури [1]. Праця С.С. Падалки більше присвячена проблемам матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва в цей період [2]. У роботах П.П. Панченка ґрунтовно з'ясовано причини кризових явищ у аграрному секторі економіки України в зазначений період [3]. Питанням численних реформувань аграрного сектору в радянський період особлива увага приділена в колективній монографії "Аграрна історія України" [4]. Статті Н.П. Барановської присвячені безпосередньо реалізації Продовольчій програмі 1982 р. в Україні [5], тоді як С.А. Морозова розкрила екологічну складову аграрної політики в УРСР 1960–1980-х років [6].

Авторка цієї статті ставить за мету довести, що одним із важливих чинників невиконання завдань Продовольчої програми 1982 р. в Україні була неефективність заходів із раціоналізації використання землі, і що нинішні загрозливі екологічні проблеми в сільському господарстві України є прямим наслідком низької культури землеробства в 1960–1980-і рр.

Відібравши в результаті колективізації землю у споконвічних господарів – селян, держава законодавчо отримала право володіння нею і стала надавати її в користування колгоспам і радгоспам. Із тих часів ґрунти перетворилися на об'єкт безвідповідальної експлуатації. Відсутність господаря в поєднанні з могутнім технічним озброєнням породили зухвале ставлення до землі. Техніка, значно збільшивши можливості людини, примусила повірити їй у свою зверхність щодо природи. За часів індустріалізації та колективізації в радянському суспільстві механізації надавалося не лише велике економічне, а й політичне значення, бо вона уособлювала велич партійних програм.

Проте, справжня технічна інтервенція на село розпочалася з кінця 1950-х рр., коли керівництво країни поставило завдання перевести сільське господарство на індустріальну основу. Завдання партії щодо масового виробництва потужних і швидкісних тракторів, за рахунок яких планувалося зробити стрибок у продуктивності суспільної праці у сільському господарстві, було виконано. Так, протягом 1965–1985 рр. у колгоспах і радгоспах УРСР кількість тракторів збільшилася із 184 до 433,6 тис., тобто у 2,4 рази, комбайнів, відповідно, із 65 до 94,9 тис. Причому кожне покоління машин характеризувалося вищою потужністю у порівнянні з попередніми. Зокрема, трактор ДТ–75, який перебував "на озброєнні" в 1960–1970-х рр., мав потужність 42–55 кінських сил і вагу 6,5 т. На початку 1970-х рр. йому на зміну прийшов Т–150 з потужністю 150–165 кінських сил і вагою 8 т. Невдовзі "флагманом ланів" став К–700, що увібрав силу 300 коней і важив 13,5 т. Не менш потужними були комбайни Дон–1500 та інша сільськогосподарська техніка [7, 38].

Головний недолік таких машин як Т–150, К–700, Дон–1500 полягав у їхній надмірній вазі. Як свідчили дані багатьох науково-дослідних установ, під колесами цих машин внаслідок великого тиску на ґрунт руйнувалася його структура. При цьому урожайність вирощуваних культур знижувалася на 15–20%, витрати пального збільшувалися порівняно з тракторами класу ДТ–75 на 15–30%. Виходило, що уся прибавка врожаю, яку давала селекція, знищувалося через велику вагу машин і додаткові витрати енергоресурсів.

Ще одне порівняння. Протягом 1980-х рр. вартість трактора Т-150 у 2,8 рази перевищила вартість трактора Т-74, а його продуктивність зросла тільки у 1,6 рази. Протягом того ж періоду оптова ціна зернозбирального комбайну “Нива” зросла у 2,9 рази – з 5,3 до 15,5 тис. крб., хоча його продуктивність залишалася без змін. Комбайн Дон-1500 у 1980 р. коштував 12,5 тис. крб., а в 1990 – 46 тис. крб., тобто у 8,6 рази більше за комбайни СК-5 та “Нива” [8, 60].

Окрім того, характерною рисою сільськогосподарського машинобудування за радянських часів була диспропорція між кількістю випуску тракторів і комбайнів та причіпних приладів до них (“шлейфу”). Так, укомплектованість тракторів Т-150 та К-700 у 1980-ті рр. складала відповідно 51% і 74% [9, 18].

Не було освоєно виробництво типів машин, потрібних для завершення комплексної механізації сільськогосподарського виробництва, і замість закінченої системи машин село отримувало лише окремі її фрагменти. Приміром, у відповідності з розробленою на зламі 1970–1980-х рр. системою комплексної механізації сільськогосподарського виробництва селу потрібно було 3 тис. найменувань машин та різних знарядь. Однак, машинобудування виробляло на той час приблизно 1,4 тис. найменувань [10, 135]. Розриви в механізації виробничих процесів знижували ефективність використання машинного парку, збільшували частку ручної праці і втрати сільськогосподарської продукції.

У результаті величезна армія техніки забезпечувала не стільки зростання продуктивності праці, скільки збільшення обсягу робіт, безглузде освоєння величезних територій. На кінець 1980-х рр. сільськогосподарські угіддя займали 70% всієї території України, зокрема оранка – 56,9%. Розораність сільгоспугідь складала 80% (в Вінницькій, Тернопільській, Кіровоградській та Черкаській областях – понад 90%), що однак не наблизило розв’язання продовольчої проблеми. Для порівняння: розораність землі в США – 16,9%, в Англії – 29,6%, Франції – 32%, ФРН – 32,3% [9, 13]. Потужна, важка техніка вивертала і трамбувала землю, перетворюючи її у безплідну пилюку. Якість ґрунтів в Україні постійно погіршувалася.

Робота з захисту ґрунтів в Україні велася у відповідності з Генеральною схемою протиерозійних заходів 1967 р. та ґрунтозахисною системою з контурно-меліоративною організацією території, розробленою Українським НДІ землеробства. Розподіл орних земель здійснювали за технологічними групами, залежно від крутизни схилу. Окрім того, у республіці було створено банк даних про ґрунти – земельний кадастр. Це було зроблено в усіх (без винятку) господарствах, на всіх масивах угідь, кожне з яких мало свою специфіку й особливості не тільки за контурами рельєфу, а й за фізичними, хімічними властивостями ґрунтів, їхньою кислотністю, засоленістю тощо. Ґрунтозахисна система та земельний кадастр містили всі потрібні систематизовані дані, що давало змогу оптимально використовувати сільськогосподарські угіддя.

Водночас система державно-наглядових органів, яка існувала на той час, за умов належного виконання її працівниками своїх обов’язків та економічної зацікавленості господарств, також могла дати позитивний ефект.

Значна увага охороні ґрунтів від руйнування приділялася в Продовольчій програмі, запровадженій у 1982 р. Позаяк резерви нових орних земель у республіці були вичерпаними, магістральним шляхом реалізації накреслень Програми проголошувалося збереження існуючих площ і підвищення їхньої продуктивності. В кожній області були розроблені комплексні заходи з захисту ґрунтів від вітрової і водної ерозії, обсяги вапнування і гіпсування кислих і солонцевих ґрунтів на період до 1990 р. У результаті в XI п’ятиріччі щороку ґрунтозахисні роботи виконувалися на площі понад 10 млн га [11, 83; 12, 170].

Проте, незважаючи на заклики щодо збереження землі, які досить часто лунали з високих трибун, у практиці землекористування мало що змінилось. Пафосні слова, як завжди, лунали фальшиво і риторично, належний же контроль за виконанням суб’єктами господарювання своїх обов’язків зі збереження ґрунтів і довкілля майже не здійснювався. Та й селянин, якого адміністративно-командна система економічних відносин на селі перетворила у робітника-найманця, перестав сприймати заклики щодо збереження землі, він розучився ставитися до неї дбайливо.

Ґрунтозахисні заходи, що здійснювалися колгоспами і радгоспами, виявлялися недостатньо ефективними, а нові способи поліпшення землекористування гальмувалися на кожному кроці. Так сталося і з методом безвідвальної обробки ґрунту, запропонованим землеробами Полтавської області. Досвід показував значні переваги цього методу (урожайність зернових становила 40–50 ц/га, цукрових буряків – 400–500 ц) над плужним, однак, аграрії-науковці, які свого часу обґрунтовували доцільність плужного способу, чинили стійкий опір. Попри те, що у відповідності з науковими системами землеробства до 1990 р. площі безвідвальної обробки планувалося збільшити до 11–12 млн га, далі згаданої області досвід не поширився [13, 7].

Величезної шкоди чорноземам завдавали водна і вітрова ерозії. На кінець 1980-х рр. в Україні щорічні збитки від цього лиха складали близько 1,8 млн крб. Причому 2/3 цих площ з'явилося протягом 1970–1980-х рр. [14, 32].

Незважаючи на те, що причини цього небезпечного явища крилися у незваженому підході до планування сільськогосподарського виробництва та визначенні обсягів державних закупівель без урахування якості місцевих ґрунтів, в останнє радянське десятиліття майже нічого не змінилося. Так, у 1986 р., відповідно до планів виробництва і продажу сільськогосподарської продукції, господарства Львівської області змушені були більше 20 тис. га посівів цукрового буряку, льону-довгунця, картоплі та овочів розміщувати на схилі землях, із ухилом більше 70. Водночас посівних площ цукрового буряку і льону-довгунця, за даними інвентаризації інституту "Укрземпроект" в області було на 20% більше ніж передбачено сівозмінами [15, 18].

У 1980-х рр. у господарствах республіки значна частина озимих зернових розміщувалася по стернових попередниках, а в окремих районах висівалася на одному й тому ж полі. Значні площі "пропасних" культур вирощувалися на ерозійно небезпечних схилах. Наприклад, у господарствах Черкаської області щорічно на помірної та сильно змитих ґрунтах розміщувалося 5,7 тис. га посівів цукрового буряку, 1,4 тис. га соняшнику, 2,7 тис. га кукурудзи на зерно [16, 15]. Розрахунки спеціалістів показували, що через зазначену практику землекористування на 1990 р. недобір зерна в Україні сягав 4–5 млн т, а з урахуванням скорочення сільгоспугідь – до 7 млн т [17, 150].

Щорічні втрати гумусу становили 20 млн т (у середньому 0,5–0,6 т на гектар). Тобто втричі більше, ніж його утворювалося за допомогою органічних добрив, які вносилися. Усе це призвело до дефіциту органічних речовин у ґрунтах, який у кінці 1980-х рр. становив понад 4 т на гектар [18, 25].

Така деградація природної родючості ґрунтів маскувалася масованим використанням мінеральних добрив. Хімізація у 1960–1980-ті рр. вважалася одним із чинників піднесення рослинництва. Виробництво мінеральних добрив постійно нарощувалося. Протягом зазначеного періоду воно зросло в 5,7, хімічних засобів захисту рослин – у 11 разів. Якщо в 1970 р. під гектар посівних площ вносилося 55 кг діючої речовини, то в 1980 р. – 109 кг (для порівняння: у Західній Європі – 300–400 кг) [19, 10].

До уваги не бралася, що мінеральні добрива, забезпечуючи приріст врожайності рослин за рахунок хімічного комплексу живлення, водночас зменшували природну біологічну активність і життєздатність землі. Водночас нагромадженню та використанню найефективніших і доступних добрив – органічних, належна увага не приділялася. Недосконалою була система зберігання й застосування добрив. Більшість господарств не мали гноєсховищ. Добрива вивозили на поля і не буртували, через що вони вивітрувалися і втрачали свою поживність.

Окрім того, їх вносили значно менше, ніж потрібно було для відновлення природного потенціалу ґрунтів. Так, наприкінці 1960-х рр. на гектар ріллі в колгоспах і радгоспах УРСР вносили відповідно 4,6 і 3,3 т органіки. У X п'ятиріччі цей показник у всіх категоріях господарств у середньому становив 7 т. При раціональній нормі на Поліссі 15–20 т, у Лісостепу – 10–12 т, у зоні Степу – 8–10 т на гектар (таких показників планувалося досягти лише до кінця XI п'ятирічки) [20, 57].

Ще більшої шкоди природі й людям завдавало безвідповідальне, агротехнічно неграмотне використання засобів захисту рослин, гербіцидів, які часто були небезпечною отрутою, давно забороненими в цивілізованих країнах. Окрім того, вносилися вони у 1980-х рр. у 60% колгоспів

та 80% радгоспів за допомогою сільської авіації. Небезпечні хімічні продукти, потрапляючи у водойми, лісові масиви, завдавали великої шкоди природі [21, 20].

Отже, у результаті такого злочинного ставлення до землі Україна опинилася на межі екологічної катастрофи. У 1990 р. пестициди і нітрати були виявлені у сільськогосподарській продукції всіх без винятку областей України. Зокрема на Донбасі шкідливу для здоров'я сільськогосподарську продукцію виробляли в 428 господарствах з 432 [8, 63].

Не давали очікуваної віддачі й меліоративні заходи, які вважалися основним засобом розширення сільськогосподарських угідь. Отак, із 1970 по 1990-й рік площі осушених земель в Україні зросли вдвічі, а зрошуваних – у 2,8 рази. Водночас, через неврахування впливу меліоративних заходів на екологію, нераціональність використання нових площ, низький інженерно-технічний рівень меліоративних систем, недосконалість організації їхньої експлуатації, марнотратне використання води кожний п'ятий гектар зрошуваних земель перебував у незадовільному стані. Середньорічний недобір сільгосппродукції на меліорованих землях України у 1980-ті рр. складав: зерна – 813 тис. т, цукрового буряку – 853, картоплі – 196, овочів – 753 тис. т [22, 43].

Через недосконалість іригаційних систем рівень витрачання води був дуже високим і становив 0,14 млрд м³ у розрахунку на 1 млрд крб. сукупного суспільного продукту (для порівняння: у Швеції цей показник складав 0,032, в Німеччині – лише 0,006 млрд м³) [22, 27]. Натомість основні зусилля керівництво спрямовувало на пошук нових територій під зрошення, на що витрачало величезні матеріальні й фінансові ресурси. Щорічно меліоративні роботи в Україні поглинали 800 млн крб., тоді як на всі інші заходи щодо інтенсифікації сільського господарства виділялося 50 млн крб. Враховуючи, що зрошувані площі складали лише 7,4% оброблюваних земель, таке господарювання було явно нераціональним [22, 42].

Під впливом вітрової і водної ерозії, обробки землі важкими машинами, непродуманих заходів у гідротехнічному та водогосподарському будівництві, несучасних методів зрошення ґрунти України втрачали належну структуру, вкривалися скоринкою, розпилялися. Як наслідок – заходи щодо підвищення врожайності сільськогосподарських культур виявилися малоефективними. Середня урожайність порівняно з показниками сусідніх країн була досить скромною. Сусідні європейські країни на землях, які значно поступалися за якістю українським чорноземам, завдяки високій культурі землеробства і впровадженню наукових досягнень, стабільно отримували по 50–60 ц збіжжя з гектару, в УРСР же продуктивність зернового поля досягала 35 ц/га максимум [23, 53].

І все ж, незважаючи на недостатню ефективність заходів з інтенсифікації зернового виробництва, валовий збір зерна наприкінці 1980-х рр. (завдяки рекордній урожайності два роки підряд) вдалося довести до 50 млн т. А протягом 30 років валовий збір зернових в Україні зріс вдвічі [3, 22].

За цими показниками криється тяжка праця мільйонів українських колгоспників, науковців-селекціонерів, спеціалістів, яка, безумовно, викликає велику повагу. Однак, ця перемога у “битві за врожай” була здобута надто високою ціною. Хіміко-технічні засоби інтенсифікації виробництва, які дедалі більше витісняли природні, виявилися нездатними відтворювати витрати агроландшафту. Водночас значне техногенне навантаження вичерпувало природній потенціал ґрунтів, руйнувало їхню структуру.

Отже, система землекористування, для якої протягом тривалого часу була характерна екстенсивність, застосування відсталих технологій вирощування сільськогосподарських культур і меліорації земель, що призвело до стійкого зниження природної родючості землі, її виснаження, розвитку ерозійних процесів, засолення великої площі колись родючих ґрунтів, не зазнала кардинальних змін у 1980-х рр. Це стало одним із чинників невиконання завдань Продовольчої програми.

Література

1. Див.: Кривчик Г.Г. Українське село під владою номенклатури (60–80-ті рр. ХХ ст.). – Дніпропетровськ: ДНУ, 2001. – 192 с.; Рибак І.В. Соціально-побутова сфера українського села: труднощі та проблеми (кінець 80-х – 90-ті рр.) // Український селянин. – Черкаси, 2000. – Вип. 1. – С. 92–96; Його ж. Соціальна інфраструктура українського села: зміни, труднощі, проблеми (20-ті – початок 90-х рр.). – К.: Рідний край, 1997. – 164 с.; Вівчарик М.М. Українське село: етносоціальний вимір (70-ті – середина 90-х рр.). – К.: Ін-т історії України НАН України, 1998. – 199 с.

2. Падалка С.С. Українське село в контексті політики тоталітарної держави (60–80-ті рр. ХХ ст.). – К.: УЦДК, 2003. – 160 с.
3. Панченко П.П. Деформації в розвитку українського села у 80-х – на початку 90-х рр. // Укр. істор. журнал. – 1992. – № 1. – С. 18–29; Його ж. Міф про компрацо, комуністичне ставлення до неї та соцзмагання // Профспілкова газета. – 1992. – № 12–14.
4. Аграрна історія України. Навчальний посібник / П.П. Панченко, В.П. Славов, В.А. Шмарчук. – К.: Просвіта, 1996. – 360 с.
5. Барановська Н.П. Чи могла бути реалізованою Продовольча програма в СРСР (роздуми історика) // Укр. істор. журнал. – 1992. – № 6. – С. 14–26.
6. Морозова С.А. Хімізація сільського господарства України у 60–80-ті роки ХХ ст. та її наслідки // Український селянин. – Черкаси, 2005. – Вип. 9. – С. 117–121.
7. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 1, оп. 2, спр. 789. – 199 арк.
8. Продовольственная политика государства // Сельская жизнь. – 1991. – 11 января.
9. Кузьменко Л.Г. Анализ тенденций развития производства продукции растениеводства в Украинской ССР // Сб. научных трудов. – К.: НИЭИ Госплана УССР, 1987. – С. 12–21.
10. Беренштейн Л.Е., Бушин Н.И, Гаврилюк А.Е. Деятельность КПСС по осуществлению Продовольственной программы. – К.: Вища школа, 1986. – 237 с.
11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф.Р-2, оп. 14, спр. 5936. – 150 арк.
12. Народне господарство Української РСР у 1985 р.: Статистичний щорічник. – К.: Техніка, 1986. – 398 с.
13. ЦДАГО України. – Ф. 1, оп. 32, спр. 2324. – 48 арк.
14. Замков О. Практичні питання оцінки земель // Економіка сільського господарства. – 1987. – № 7. – С. 30–37.
15. ЦДАГО України. – Ф. 1, оп. 32, спр. 2257. – 84 арк.
16. Мудрак А.Т., Килочко В.М. Улучшать использование земель Черкасской области // Земледелие. – 1986. – № 11. – С. 15–18.
17. ЦДАГО України. – Ф. 1, оп. 32, спр. 2622. – 138 арк.
18. Там само. – Оп. 25, спр. 3351. – 49 арк.
19. Панченко П.П. Становище українського села (60–80-ті рр.) // Укр. істор. журнал. – 1989. – № 8. – С. 3–13.
20. Внесение минеральных и органических удобрений под урожай с/х культур в колхозах, совхозах и межхозяйственных предприятиях и хозяйствах науки по Украинской ССР (1965–1987 гг.). – К.: Госкомстат УССР, 1988. – 60 с.
21. ЦДАГО України. – Ф. 1, оп. 2, спр. 927. – 212 арк.
22. Там само. – Оп. 32, спр. 2176. – 95 арк.
23. Шамринская В.П. Совершенствование структуры сельскохозяйственного производства // Сб. научных трудов. – К.: НИЭИ Госплана УССР. – 1989. – С. 52–61.

Аннотация. Мазур О.А. *Причины невыполнения Продовольственной программы 1982 г. в Украине: агротехнологические аспекты.* Статья посвящена характеристике системы землепользования в Украине в период интенсивной индустриализации сельского хозяйства (1960–1980 гг.). Доказано, что нерациональность пользования земельными ресурсами стала одним из факторов низкой продуктивности земледелия в Украине в 1980-х гг. и невыполнения заданий Продовольственной программы 1982 г., а также причиной современных экологических проблем в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: система землепользования, аграрная политика, Продовольственная программа, агроландшафт, экосистема, эрозия почвы, мелиорация, химизация сельскохозяйственного производства

Summary. Mazur O.O. *The reasons of default of the Food Programme of 1982 in Ukraine: agrotechnological aspects.* Inefficient land – use as a factor of food program failure in 1982. The article deals with characteristic of land – use system in Ukraine during the agriculture intensive industrialization period in 1960s – 80s. Based on archival and statistical data it is proved that the inefficient land – use was one of the factors of low productive arable farming in the Ukraine in the 80's., and food program failure in 1982, and has led to actual environmental problems in Ukraine's agriculture.

Key words: system of land use, agrarian policy, Food program, agrarian land form, ecosystem, soil erosion, and reclamation, chemicalization of agricultural production.

Надійшла до редколегії 17. 04. 2010 р.
Затверджена до друку 10.06. 2010 р.

